

УДК 811.112.2'42

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2025-23-7>

Валентина КОВАЛЕНКО

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, вул. Левка Лук'яненка, 13-Б, м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-7343-3734

Бібліографічний опис статті: Коваленко, В. (2025). Принципи розподілу інформації в науковому тексті. *Актуальні питання іноземної філології*, 23, 52–56, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2025-23-7>

ПРИНЦИПИ РОЗПОДІЛУ ІНФОРМАЦІЇ В НАУКОВОМУ ТЕКСТІ

*Стаття має на меті дослідити німецькомовний науковий текст, сутність якого полягає у відображенні певної системи знань, для якої притаманною ознакою виступає структурована єдність та цілісність. **Методологія.** Особлива увага приділяється опису передумови існування будь-якого тексту: на текстовому рівні відбувається не просте з'єднання одиниць всіх попередніх ступенів, а їх інтеграція, створення нової якості. Наголошується кореляція відносин між предметами, явищами в об'єктивній реальності та зв'язками між структурними елементами в тексті. З'ясовано, що ієрархічність і багаторівневність наукового тексту належать до головних принципів його функціонування: окремі рівні тексту як системи визначають конфігурацію його структурних та змістових елементів, а взаємодія всіх рівнів утворює цілісність.*

Проаналізовано корпус наукових текстів з урахуванням типу тексту (власне науковий, навчальний, науково-популярний) та особливостей розподілу наукової інформації в текстовому полі.

Наукова новизна. Встановлено, що підґрунтям наукової інформації виступають універсальні ментальні операції з її обробки та засвоєння у формі знання, що і є основою та умовою розподілу інформації в тексті на взаємодіючі домінуючі та фонові блоки інформації.

З'ясовано, що терміни, являючи собою особливі когнітивно-інформаційні одиниці, що акумулюють наукові/професійні знання, відіграють роль домінуючі у формі квантів інформації (скупчення головної інформації), а нетермінологічна лексика виконує роль фону, на якому функціонують терміни.

Визначено, що у відповідності до градації наукових текстів простежуються процеси термінологізації та детермінологізації мовних одиниць та різне співвідношення термінологічної та нетермінологічної лексики (зменшення однієї та збільшення іншої).

Висновки. З'ясування специфіки розподілу інформації в науковому тексті як співвідношення домінуючі та фону дає можливість визначити особливості співвідношення термінологічної і нетермінологічної лексики, що дозволяє розвивати нові напрями в термінознавстві, в інтерпретації мови науки.

Ключові слова: науковий текст, домінуючі, фонові інформації, термінологічна, нетермінологічна лексика.

Valentyna KOVALENKO

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Germanic Philology, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Levko Lukjanenko Str., 13-B Kyiv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-7343-3734

To cite this article: Kovalenko, V. (2025). Principles of information distribution in a scientific text. *Current Issues of Foreign Philology*, 23, 52–56, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2025-23-7>

PRINCIPLES OF INFORMATION DISTRIBUTION IN A SCIENTIFIC TEXT

*The article **aims** to investigate a German-language scientific text, the essence of which is to reflect a certain system of knowledge, for which structured unity and integrity are an inherent feature. **Methodology.** Special attention is paid to describing the prerequisites for the existence of any text: at the text level, there is not a simple connection of units of all previous levels, but their integration, the creation of a new quality. The correlation of relations between objects, phenomena in objective reality and connections between structural elements in the text is emphasized. It is found that the hierarchy and multi-level nature of a scientific text belong to the main principles of its functioning: individual levels of the text as a system determine the configuration of its structural and content elements, and the interaction of all levels forms integrity.*

A corpus of scientific texts is analyzed taking into account the type of text (scientific, educational, popular science) and the features of the distribution of scientific information in the text field.

Scientific novelty. *It has been established that the basis of scientific information is universal mental operations for its processing and assimilation in the form of knowledge, which is the basis and condition for the distribution of information in the text into interacting dominant and background blocks of information.*

It has been found that terms, being special cognitive-informational units that accumulate scientific/professional knowledge, play the role of the dominant in the form of quanta of information (accumulation of main information), and non-terminological vocabulary plays the role of the background on which terms function.

It has been determined that in accordance with the gradation of scientific texts, the processes of terminologization and determinologization of linguistic units and a different ratio of terminological and non-terminological vocabulary (reduction of one and increase of the other) are traced.

Conclusions. *Clarifying the specifics of the distribution of information in a scientific text as a ratio of dominant and background makes it possible to determine the features of the ratio of terminological and non-terminological vocabulary, which allows developing new directions in terminology, in the interpretation of the language of science*

Key words: *scientific text, dominant, background information, terminological and non-terminological vocabulary.*

Актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку мовознавства дослідження наукового тексту набуває особливої значущості, що пов'язано зі швидким розвитком суспільства, стрімким прогресом науки і техніки, процесом глобалізації всіх сфер людського життя, включаючи і науку. Тому вітчизняні та іноземні мовознавці демонструють особливий інтерес до питань наукової комунікації, потреб в детальному вивченні наукового тексту у комунікативно-когнітивному та прагматичному аспектах. Всі названі фактори пояснюють необхідність подальшого вивчення наукового тексту як складної, багаторівневої одиниці мовлення.

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей розподілу інформації в німецькомовному науковому тексті. Відповідно до мети дослідження передбачається з'ясування сутності поняття «текст» та «науковий текст», визначення принципів розподілу текстової інформації, встановлення ролі термінологічної та нетермінологічної лексики в процесі формування інформації в науковій комунікації.

Аналіз публікацій. Виходячи з того, що текст є сукупність взаємообумовлених компонентів та характеризується внутрішньою та зовнішньою якісною диференціацією елементів, можна стверджувати, що текст це особливим чином структурована одиниця, яка являє собою інтегроване ціле зі своєю, притаманною саме їй ієрархію елементів та їх смислів (Рябова, 2020; Busch, 2025; Musan, 2022). Усі мовні одиниці, починаючи з фонем і закінчуючи реченням, є будівельним матеріалом тексту, який у цьому випадку виступає одиницею найвищого ступеня. Особливість цього верхнього (текстового) рівня полягає у тому, що якість структурних елементів першого (фундаментального) рівня

детермінує якість та структуру вищого рівня. На текстовому рівні відбувається не просте з'єднання одиниць всіх попередніх ступенів, а їх інтеграція, створення нової якості. Ця передумова сприяє осмисленню структурно-семантичних функцій мовних одиниць у тексті. Специфічною для тексту роллю мовних одиниць є їх текстотвірна та текстозв'язуюча функції, які забезпечують об'єднання всіх елементів тексту в єдине структурне ціле, а також передачу його основного змісту. Цієї думки дотримуються науковці різних лінгвістичних шкіл та напрямів (В. Бухбіндер, А. Вейзе.). Дослідження категорії зв'язності розпочиналося з вивчення зв'язків в рамках одного або декількох речень і дійшло до рівня тексту, дискурсу (Т. Ван Дейк, В. Дресслер, Я. Петефі). Інший напрямок презентують роботи, в яких досліджується науковий текст та його головні категорії (Синиця, 2004; Рьольке, 2019; Цхао, 2021 та ін.).

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковий текст відображає певну систему знань, тобто є сукупністю елементів, які перебувають у відносинах і зв'язках один з одним і утворюють його цілісність та єдність. Система як така характеризується не тільки наявністю зв'язків між елементами, що її утворюють, але й нерозривною єдністю із середовищем, у взаємозв'язку з яким система проявляє свою цілісність.

Ієрархічність і багаторівневність наукового тексту належать до головних принципів його функціонування: окремі рівні тексту як системи визначають конфігурацію його структурних елементів, а взаємодія всіх рівнів утворює цілісність.

Змістом наукового тексту є наукова інформація, тобто вербалізовані наукові знання. Відповідно до цього, зміст наукового тексту має

практичне спрямування і включає низку особливостей: він репрезентує знання людини про навколишній світ, різною мірою занурення в конкретну науку, використовує чітко розроблені коди, якими оперує відповідна наука. За своїми функціональними параметрами він служить засобом обміну інформацією між суб'єктами наукової комунікації.

Компоненти тексту мають статус одиниць базової конфігурації його змісту, які на поверхневому рівні репрезентовані структурованою системою опорних точок, що забезпечують розгортання наукової інформації. На глибинному рівні компоненти тексту утворюють семантичні блоки, які формують загальний зміст (смісл) наукового тексту. До одиниць основної конфігурації змісту тексту належать: предметно-тематична область тексту, яка складається з предметних образів; структурно-семантичні прототипи тексту, що забезпечують збереження ідентичності наукової інформації в процесі комунікації; та система опорних елементів, які організують семантичне поле тексту та упорядковують різноманітні схеми знань.

Отже, науковий текст, як і будь який інший, включає структурний план (складається з окремих частин, блоків), семантичний (зміст, смісл тексту), функціональний (взаємодія, взаємозв'язки частин, блоків) та когнітивно-прагматичний (компонування частин, блоків, «домінантність» одних і «фоновість» інших частин, блоків).

Когнітивним підґрунтям наукового тексту, в якому взаємодіють продуценти інформації, суб'єкти комунікативної ситуації, їх знання та інтенції, виступають універсальні ментальні операції з обробки наукової інформації та її засвоєння у формі знання. Ці процеси становлять основу розподілу інформації в тексті і репрезентують науковий текст як структуровану взаємодію домінантних та фонових блоків інформації.

Принципи угруповання компонентів тексту, розроблені в працях Р. Томліна (Tomlin, 1985) та пов'язані з теорією гештальтів у психології, демонструють загальну закономірність: ті частини тексту, які мають схожість за формою та смислом об'єднуються в центральну домінантну частину тексту (домінанти), а ті частини, які характеризуються великим різноманіттям, утворюють другорядний, фоновий план

(фон). Для домінанти властива об'єктність/ предметність, локалізованість, симетричність, значущість, щільність, дискретність, визначеність, замкнутість. Для фону – дифузність, плавність, мінімальна окресленість, непостійність, нелокалізованість.

Розподіл інформації на домінантну та фонову є характерним для різних типів тексту – художнього, наукового, газетного.

З метою дослідження загальних принципів взаємодії домінантної та фонові інформації, були проаналізовані наукові тексти з урахуванням особливостей розподілу наукової інформації в текстовому полі.

Інформаційна насиченість наукового тексту пов'язана насамперед із термінологічною насиченістю, що співвідноситься з типом наукового тексту (монографії, навчальні, науково-популярні тексти) та рівнем стратифікації термінологічної лексики (спеціально-наукова, загально-наукова, професійна та інші види). Цей рівень задається учасниками наукової/ професійної комунікації. Найбільшою термінологічною насиченістю характеризуються монографічні наукові тексти, які створюються вченими для вчених. В якості прикладу може слугувати уривок з тексту монографії Д.Буссе *Frame-Semantik*:

Kapitel 5: Frame-theoretische Ausdifferenzierungen Nach der Begründung des Frame-Modells in zwei verschiedenen Wurzeln – der linguistischen, ursprünglich aus syntaxtheoretischen Ideen herührenden Frame-Konzeption von Charles J. Fillmore, sowie der kognitionswissenschaftlichen, sehr viel grundsätzlicher kognitionstheoretisch und epistemologisch angelegten Frametheorie von Marvin Minsky, die ungefähr zeitgleich Anfang der 1970er Jahre auf den wissenschaftlichen „Markt“ kamen – sind weitere Ansätze in größerer Zahl formuliert und publiziert worden, die mit den ursprünglichen Frame-Ideen teilweise oder stark übereinstimmen (Busse, 2012).

Значна кількість термінів в цьому тексті утворює основну, домінантну частину його наукової інформації.

Інший рівень наявності термінів характеризує підручники та навчальні посібники, які пишуться вченими для здобувачів освіти. Тут менша термінологічна насиченість поєднується з пояснювальними функціями підручників, із введенням у текст дефініцій, визначень, нетер-

мінологічної лексики тощо. Питома вага нетермінологічної лексики збільшується:

Zusammenfassung. Die Lehre der Sainte-Victoire, die im Jahre 1980 veröffentlicht und fünf Jahre später von Georges-Arthur Goldschmidt ins Französische übersetzt wurde, ist der Roman, in dem Handke durch seinen Erzähler Sorger, der nach seiner Besichtigung eines Museums in New-York nach Europa zurückkehrt, seine Leidenschaft für Frankreich enthüllt. Er erklärt sehr genau, inwiefern die französische Kultur für ihn eine Heimat geworden ist. Frankreich ist für diesen Unbehausten ein anderes und wichtiges Zuhause geworden (Chaix-Bryan, 2005).

Тексти у вигляді розробок, інструкцій, професійної документації, що створюються вченими для працівників конкретної галузі знань та практичної діяльності, мають зменшену кількість термінів. Але у цих спеціальних текстах збільшується кількість номенклатурних одиниць, професіоналізмів та слів нетермінологічного характеру.

Науково-популярні тексти, у яких суб'єктами комунікації виступають продуценти інформації (вчені та представники ЗМІ) та споживачі (читачі) є популяризаторами наукового знання. Тут текстові стратегії оптимізують процес популяризації наукового знання та зумовлюють формування вторинного типу тексту у порівнянні з первинним, власне науковим текстом. стосовно наукового типу тексту, ускладнюючи систему його внутрішньої організації. Часто у текстах цього типу ускладнюється система внутрішньої організації або відбуваються процеси детермінологізації, коли оболонка знака (терміну) залишається, а значення змінюється.

Die Muttersprache prägt uns, Mehrsprachigkeit eröffnet uns neue Horizonte. Der Sprachforscher Aria Adli erklärt im DW-Gespräch, warum der Tag der Muttersprache so wichtig ist und Sprache sich ständig wandeln muss.

Haben Sie schon einmal etwas von Coushatta, Tofalarisch oder Saterfriesisch gehört? Diese Sprachen waren einst in bestimmten Regionen

Alaskas, Sibiriens und Deutschlands Alltag. Jetzt sind sie vom Aussterben bedroht. Genau wie fast 2600 weitere Sprachen weltweit zu verschwinden drohen (Cords, 2019).

Наведені приклади свідчать, що у відповідності до градації наукових текстів простежується різне співвідношення термінологічної та нетермінологічної лексики (зменшення однієї та збільшення іншої)

Нетермінологічні одиниці мають не менш вагомих внесок у формування загальної інформації наукового тексту (Коваленко, 2006). Вони забезпечують введення термінів в текстове поле та виконують додаткові функції, які непридатні термінам (оцінну, фатичну, метамовну та інші).

Функціонуючи разом із термінами та перебуваючи під впливом концептосфери певної науки, нетермінологічна лексика може перетворюватися в термінологічну, тобто термінологізуватися, наприклад Rundfunk, Funk. І навпаки, може відбуватися зворотній процес детермінологізації: freundschaftliche Atmosphäre; politisches internationales, schöpferisches Klima; Einfrieren von Preisen, Krediten; Arbeitsklima.

Терміни як особливі когнітивно-інформаційні одиниці, що акумулюють наукові/професійні знання, відіграють роль доміанти у складі інформаційної сітки тексту і розподіляють текстову інформацію у вигляді квантів (скупчення головної інформації), а нетермінологічна лексика виконує роль фону, на якому функціонують терміни.

Висновки. Отже, домінантно-фоновий підхід до розподілу інформації уможливило по-новому визначити співвідношення термінологічної і нетермінологічної лексики в науковому тексті – це співвідношення доміанти та фону, в якому існує тісна взаємодія та взаємовплив. Такий підхід дозволяє розвивати нові напрями в термінознавстві, в інтерпретації мови науки, як засобу концептуалізації людиною дійсності, у теоретичному освоєнні процесів сприйняття, переробки та передачі наукової інформації мовними засобами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рябова К.О. Цілісність і зв'язність як основні текстуальні категорії. *Вчені записки ТНУ ім. Вернадського. Серія : Філологія*. 2020. Том 31 (70). № 4. Ч. 2. С. 173–176.
2. Синиця І.А. Діалогічність у науковому тексті. *Мовознавство*. 2004. № 2–3. С. 55–60.
3. Широков В.А. Зміна парадигмального вектора сучасного мовознавства: деякі методологічні міркування. *Мовознавство*. 2022. № 6. С. 6–16.

4. Коваленко В.М. До проблеми співвідношення термінологічної та не термінологічної лексики. *Актуальні проблеми слов'янської філології* : Міжвузівський збірник наукових праць «Лінгвістика і літературознавство». 2006. Вип.11, Ч. 1. С. 53–56.
5. Busch A., Stenschke O. Germanistische Linguistik Eine Einführung, 5. Aktualisierte Auflage. Tübingen, Narr Franke Attempto. 2025. 286 S.
6. Busse D. Frame-Semantik. Ein Kompendium. 2012, Berlin-Boston. <https://doi.org/10.1515/9783110269451>.
7. Chaix-Bryan Th. Die Malerei im Text / Der Text in der Malerei – Die Lehre der Sainte-Victoire von Peter Handke, München, 2005. <https://www.grin.com/document/89799>
8. Cords S. Sprachliche Vielfalt dient der Völkerverständigung. DW Kultur, 21.02.2019. <https://www.dw.com/de/kulturelle-und-sprachliche-vielfalt-dient-der-völkerverständigung/a-47580209>
9. Musan R. Kohäsion und Kohärenz. Klabunde, R., Mihatsch, W., Dipper, S. (eds) *Linguistik im Sprachvergleich*. Ber2022. https://doi.org/10.1007/978-3-662-62806-5_30 S 577-593
10. Petöfi S. Texttheoretische Forschung, Aspekte der Textkohärenz, Sprachunterricht. Text, Kontext, Interpretation: Einige Aspekte der texttheoretischen Forschung. Hamburg, 1983. 235 S.
11. Pohl I. Semantik von Wort, Satz und Text. Beiträge des Kolloquiums in Rostock 1994. Frankfurt am Main, 1995. Bd. 14. 400 S.
12. Roelcke Th. Fachsprache (verbale und nonverbale) Kommunikation in spezialisierten menschlichen Tätigkeitsbereichen. *Sprache im Fach*. München; Eichstätt: [PDF, 185kB]. 2019. <https://epub.uni-muenchen.de/view/autoren/Roelcke=3AThorsten=3A=3A.date.html>
13. Tomlin R. Foreground – background information and the syntax of subordination. *Text*. 1985. Vol. 5. № 1/2. P. 85–122.
14. Zhao J. Wissenschaftliche Texte: universell oder kulturspezifisch ? 2021. <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/ifdck-2021-2001/html>

REFERENCES:

1. Rjabova K.O. Tsilisnistⁱ swjasnist jak osnovni textualni katehorii. Vtscheni sapysky TUN im. Vernadskoho. Serija : *Filologija*, 2020. tom 31 (70). № 4. tsch. 2. S. 173–176.
2. Synytsja I. Dialohichnist u naukovomu teksti [Dialogicity in a scientific text]. *Movoznavstvo*. 2004. № 2–3. S. 55–60.
3. Shyrokov V.A. Zmina paradyhmalnoho vektora suchasnoho movoznavstva: dejaki metodolohichni mirkuvanja. *Movoznavstvo*. 2022. № 6. S. 6–16.
4. Kovalenko V.M. Do problemy spivvidnoshenia terminolohichoi ta neterminolohichoi leksyky. *Aktualni problemy slovianskoj filolohii*. 2006. Vyp. 11. ch.1. S. 53–56.
5. Busch A., Stenschke O. Germanistische Linguistik Eine Einführung, 5. Aktualisierte Auflage. Tübingen, Narr Franke Attempto. 2025. 286 S.
6. Busse D. Frame-Semantik. Ein Kompendium. 2012, Berlin-Boston. <https://doi.org/10.1515/9783110269451>.
7. Chaix-Bryan Th. Die Malerei im Text / Der Text in der Malerei – Die Lehre der Sainte-Victoire von Peter Handke, München, 2005. <https://www.grin.com/document/89799>
8. Cords S. Sprachliche Vielfalt dient der Völkerverständigung. DW Kultur, 21.02.2019. <https://www.dw.com/de/kulturelle-und-sprachliche-vielfalt-dient-der-völkerverständigung/a-47580209>
9. Musan R. Kohäsion und Kohärenz. Klabunde, R., Mihatsch, W., Dipper, S. (eds) *Linguistik im Sprachvergleich*. Ber2022. https://doi.org/10.1007/978-3-662-62806-5_30 S 577-593
10. Petöfi S. Texttheoretische Forschung, Aspekte der Textkohärenz, Sprachunterricht. Text, Kontext, Interpretation: Einige Aspekte der texttheoretischen Forschung. Hamburg, 1983. 235 S.
11. Pohl I. Semantik von Wort, Satz und Text. Beiträge des Kolloquiums in Rostock 1994. Frankfurt am Main, 1995. Bd. 14. 400 S.
12. Roelcke Th. Fachsprache (verbale und nonverbale) Kommunikation in spezialisierten menschlichen Tätigkeitsbereichen. *Sprache im Fach*. München; Eichstätt: [PDF, 185kB]. 2019. <https://epub.uni-muenchen.de/view/autoren/Roelcke=3AThorsten=3A=3A.date.html>
13. Tomlin R. Foreground – background information and the syntax of subordination. *Text*. 1985. Vol. 5. № 1/2. P. 85–122.
14. Zhao J. Wissenschaftliche Texte: universell oder kulturspezifisch ? 2021. <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/ifdck-2021-2001/html>

Дата першого надходження рукопису до видання: 12.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025